

การทำนาข้าววัง

จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ
สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา กรมส่งเสริมการเกษตร

คำนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร การทำนาข้าววัง จัดทำขึ้นเพื่อเป็นเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เป็นที่รู้จักสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ของการทำนาข้าววังที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นอาชีพของเกษตรกรทำนามีพื้นที่ใกล้ปากแม่น้ำติดกับทะเลที่รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของน้ำตามธรรมชาติที่มีความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่น ควรค่าแก่การศึกษา อนุรักษ์ เก็บรวบรวม เผยแพร่ และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่า

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาในเอกสารนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาการทำนาข้าววัง และเป็นการประชาสัมพันธ์การทำนาข้าววังซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตและสังคมของคนไทย ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเกษตรกรผู้ทำนาข้าววัง ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกงและสำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทราทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน หากมีข้อผิดพลาดประการใดคณะผู้จัดทำขออภัยและยินดีรับฟังคำติชมเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ
สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา
กรมส่งเสริมการเกษตร
พฤษภาคม 2565

สารบัญ

- ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ๑
- ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ๒
- ความเป็นมาและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรการทำนาข้าว ๓
- ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๓
- ขั้นตอนและวิธีการของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรนาข้าว ๕
- แนวคิดการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในงานส่งเสริมการเกษตร ๗
- บรรณานุกรม ๘

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ (Traditional Knowledge) หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานหรือในช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาสำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ปรับตัวและดำรงชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาอาจแสดงออกมามากในรูปที่เป็นนามธรรม เช่น โลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ หรือปรัชญาในการดำเนินชีวิตและในเชิงรูปธรรม เช่น เทคโนโลยีการทำมาหากินด้านการเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อม กาลเวลา และกระแสวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นจึงต้องมีแนวทางในการจัดการภูมิปัญญา เพื่อให้ภูมิปัญญาที่ดึกดำบรรพ์หรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยมีแนวทางการจัดการดังนี้

๑. การอนุรักษ์ (Conservation) เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญต่อชุมชน และกำลังจะหายไปให้สามารถคงอยู่ต่อไป เช่น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้

๒. การรื้อฟื้น (Recovery) เพื่อให้ภูมิปัญญาที่มีความสำคัญหรือมีคุณค่าแต่หายไปแล้วถูกนำกลับมาใช้ใหม่ และมีโอกาสประยุกต์ให้ร่วมสมัยเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป เช่น ลายผ้าทอพื้นบ้านเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่หายไป เมื่อทำการค้นหาและรื้อฟื้น เพื่อสร้างชิ้นงานใหม่บนฐานภูมิปัญญาเดิมจะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้

๓. การประยุกต์ (Modification) เพื่อให้ภูมิปัญญานั้นเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมใหม่ โดยคงไว้ซึ่งแนวคิดหรือฐานความรู้เดิม เช่น หัตถกรรมจากไม้ไผ่ มีการประยุกต์ใหม่เป็นการใช้ผักตบชวาที่มีอยู่จำนวนมากมาใช้ทดแทน เป็นต้น

๔. การพัฒนาต่อยอด (Development) เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางขึ้น โดยการผสมผสานองค์ความรู้สากลเข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิม อาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาใหม่หรือนวัตกรรมสิ่งใหม่ (Innovation) เป็นการสร้างทางเลือกที่ให้อำนาจประโยชน์ในสังคมปัจจุบันได้อย่างสะดวกสบายขึ้น โดยไม่ทำลายคุณค่าหรือรากเหง้าเดิม เช่น สีย้อมผ้าจากธรรมชาติได้มีพัฒนาเป็นผงสำเร็จรูป สมุนไพรพื้นบ้านในรูปแบบแคปซูล หรือปลาร้าผงปลาร้าก้อน เป็นต้น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร 13 ประเภท ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเตรียมการก่อนการปลูกพืช หมายถึง ขั้นตอนการปลูกพืชโดยเริ่มตั้งแต่ การเตรียมพื้นที่ เตรียมเมล็ดพันธุ์ และเตรียมอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น จนถึงขั้นตอนการปลูกพืชโดยการใช้วิธี และเทคนิคต่าง ๆ ในการปลูกและขยายพันธุ์พืช

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการและการรักษาพืช หมายถึง ขั้นตอนการดูแล บำรุง รักษาพืชและเทคนิคในการเพิ่มผลผลิต ตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงขั้นตอนก่อนการเก็บเกี่ยว รวมถึงการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยการใช้วิธีต่าง ๆ

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว หมายถึง ขั้นตอน และวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการแยกส่วนของพืชที่ต้องการใช้ประโยชน์ออกจากต้นเดิม รวมถึงการบริหารจัดการศัตรูพืช และการเก็บรักษาพืชหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อเก็บรักษาผลิตผลทางการเกษตรให้ได้ตามระยะเวลาที่เหมาะสม

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประมง หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์น้ำทุกชนิด เช่น การผลิต การแปรรูป การขนส่ง และการจำหน่าย เป็นต้น

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านปศุสัตว์ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์บกทุกชนิด เช่น การผลิต การแปรรูป การขนส่ง และการจำหน่าย เป็นต้น

๖. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแมลงเศรษฐกิจ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแมลงเศรษฐกิจทุกชนิด เช่น การผลิต การแปรรูป การขนส่ง และการจำหน่าย เป็นต้น

๗. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค

๘. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการน้ำและดิน หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการน้ำและดินให้เหมาะสมในการดำรงชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์ เช่น เพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการทำการเกษตร เป็นต้น

๙. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์และสมุนไพรทางการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด ป้องกัน หรือการส่งเสริมสุขภาพของมนุษย์ รวมถึงการผลิตยาแผนไทย การประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์แผนโบราณ โดยผ่านการพัฒนา สืบถอดกันมา

๑๐. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในทางการเกษตร หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์หรือสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ผ่อนแรงหรืออำนวยความสะดวกในการทำการเกษตร และทำให้งานทางการเกษตรดำเนินไปอย่างสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

๑๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์และการแปรรูป หมายถึง สินค้าที่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้ได้สินค้าในรูปแบบใหม่เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่นำออกสู่ท้องตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ของผู้บริโภค

๑๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม/ความเป็นอยู่ หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ รวมทั้งความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรม เป็นต้น

๑๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ เช่น การอนุรักษ์ พลังงานและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ความเป็นมาและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรการทำนาข้าววัง

การทำนาข้าววังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลเขาดิน ที่มีแห่งเดียวของ จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลเขาดินเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบางปะกงเป็นที่ราบลุ่มขนานไปกับแม่น้ำบางปะกงและคลองอ้อม สมัยก่อนคลองอ้อมเป็นแม่น้ำบางปะกงสายเก่าที่ตื้นเขินและแคบลงจนกลายเป็นคลอง ปัจจุบันคลองอ้อมถือเป็นป่าชายเลนผืนใหญ่ที่สุดในลุ่มน้ำบางปะกง นอกจากนี้ยังมีคลองธรรมชาติอีกหลายสาย เช่น คลองใหม่ คลองตาลอย คลองตาดอน และคลองเจ๊กปัด ตำบลเขาดิน มีเนื้อที่ประมาณ ๑๓,๓๗๕ ไร่ อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเพียง ๒๐ กิโลเมตร ตามลำน้ำ ในช่วงฤดูแล้งน้ำทะเลหนุนเข้ามาตามแม่น้ำลำคลองทำให้น้ำมีความเค็ม ส่วนในฤดูฝนมีปริมาณน้ำมากผลักดันน้ำเค็มออกสู่ทะเลทำให้น้ำในลำคลองจืด จึงทำให้ตำบลเขาดินมีระบบนิเวศ ๓ น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มสลับกัน

“ข้าววัง” คือ ร่องคูน้ำรอบแปลงนา เป็นการจัดการน้ำของชาวนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการสร้างระบบนิเวศให้เอื้อต่อการสร้างที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารให้กับสัตว์น้ำ

“นาข้าววัง” คือ การทำนาร่วมกับการเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่เดียวกันโดยการขุดคูน้ำลึกไว้ล้อมรอบแปลงนา เพื่อทำนาในช่วงที่น้ำจืดและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในช่วงน้ำเค็ม

เกษตรกรที่นี่ส่วนใหญ่จะทำนาข้าววังในช่วงน้ำจืด (เดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม) สลับกับการเลี้ยงสัตว์น้ำ (ปู, กุ้ง) ในพื้นที่ผืนเดียวกัน โดยขุดคูน้ำลึกประมาณ ๑.๕ – ๒ เมตรไว้ล้อมรอบแปลงนาซึ่งนาข้าววังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการทำการเกษตรในชุมชนตำบลเขาดิน

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๑ แผนที่ทำมือชุมชน ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตำบลเขาดิน

เขาดิน เป็นตำบลหนึ่งใน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่ราบลุ่มสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๑ – ๒ เมตร มีสภาพเป็นป่าชายเลน ขนานไปกับแม่น้ำบางปะกง มีเนื้อที่ประมาณ ๒๑.๔ ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเพียง ๒๐ กิโลเมตรตามลำน้ำ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอฟานทอง จังหวัดชลบุรี
- ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบางผึ้ง ตำบลท่าข้าม อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบางผึ้ง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลบางหัก อำเภอฟานทอง จังหวัดชลบุรี
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ลุ่มแม่น้ำบางปะกง ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ตำบลเขาดินเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทานทั้งหมด

มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำบางปะกง และลำคลองหลายสาย เช่น คลองอ้อมน้อย คลองอ้อมใหญ่

พื้นที่ทั้งหมด/พื้นที่เกษตร

ตำบลเขาดิน มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๑.๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๓,๑๒๕ ไร่ มีหมู่บ้าน จำนวน ๗ หมู่บ้าน มีครัวเรือนเกษตรกร จำนวน ๔๘ ครัวเรือน มีพื้นที่ทำการเกษตร ๖๙๕.๗๕ ไร่ มีพื้นที่ทำนาข้าวทั้งหมด ๖๓๐ ไร่ เกษตรกรทั้งหมด จำนวน ๓๗ ราย

พื้นที่การทำนาข้าว

นาข้าว พื้นที่ทั้งหมด ๖๓๐ ไร่ เกษตรกรทั้งหมด จำนวน ๓๗ ราย แบ่งได้ดังนี้

หมู่ ๑ จำนวน ๓ ราย	หมู่ ๒ จำนวน ๒ ราย	หมู่ ๓ จำนวน ๓ ราย
หมู่ ๔ จำนวน ๑๖ ราย	หมู่ ๕ จำนวน ๒ ราย	หมู่ ๖ จำนวน ๑๐ ราย
หมู่ ๗ จำนวน ๑ ราย		

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา

อาชีพรอง ทำประมง เลี้ยงสัตว์น้ำ กุ้ง ปูทะเล ปลา หรือทำนาข้าววังในช่วงน้ำจืดทำนาและเลี้ยงสัตว์น้ำในช่วงน้ำเค็ม บางส่วนทำประมงพื้นบ้าน

อาชีพเสริม ค้าขาย หรือรับจ้างทำตบจากมูลหลังคา จำหน่ายใบจากสำหรับห่อขนม หรือมวนยาสูบ

การถือครองที่ดิน

พื้นที่ของตนเองประมาณ ๑๐ ไร่ และพื้นที่เช่าของบุคคลอื่น ๙๐ ไร่

เครือข่ายเกษตรกร

กลุ่มห้างหุ้นส่วนจำกัดวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ข้าวเขาดิน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปลงใหญ่ข้าวตำบลเขาดิน กลุ่มศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนตำบลเขาดิน (ศูนย์ขยาย) และกลุ่มส่งเสริมอาชีพศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตำบลเขาดิน

ศาสนา

ชุมชนตำบลเขาดินนับถือศาสนาพุทธ

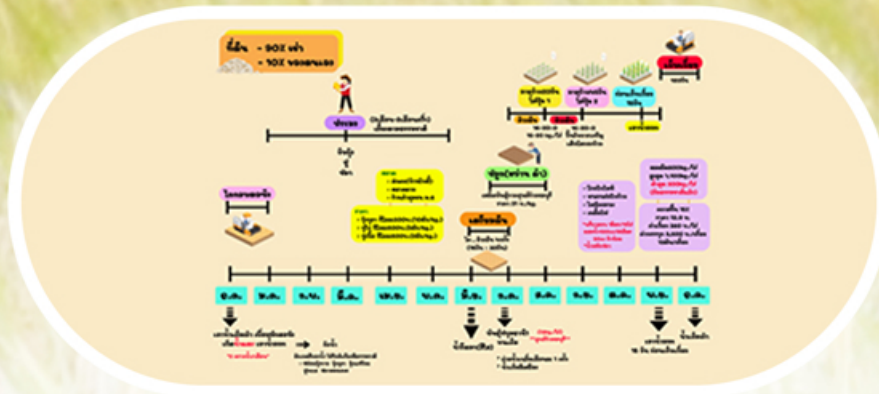
สถานที่สำคัญ

- วัด ๑ แห่ง อยู่ในพื้นที่ หมู่ ๗
- โรงเรียน ๑ แห่ง อยู่ในพื้นที่ หมู่ ๗
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ๑ แห่ง อยู่ในพื้นที่ หมู่ ๖
- องค์การบริหารส่วนตำบล ๑ แห่ง อยู่ในพื้นที่ หมู่ ๗
- นิคมอุตสาหกรรม อยู่ในพื้นที่ หมู่ ๑ หมู่ ๒ หมู่ ๓ และหมู่ ๗

ภาพที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขั้นตอนและวิธีการของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรนาข้าว

ภาพที่ ๓ กระบวนการทำนาข้าว ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ช่วงระยะเวลา (เดือน)

กระบวนการทำนาข้าว

มิถุนายน - กรกฎาคม

เตรียมน้ำเข้านา
 ๑. ขุดคูน้ำลึกประมาณ ๑.๕ - ๒ เมตร ล้อมรอบแปลงนา โดยเชื่อมกับคลองธรรมชาติ เพื่อเปิด - ปิดน้ำ
 ๒. ปั่นคั้นนาที่นระหว่างแปลงนา และส่วนที่เป็นคูน้ำหรือเรียกว่า “ข้าวัง” เพื่อกักเก็บน้ำและควบคุมระดับน้ำในแปลงนาโดยการเปิด - ปิดประตูน้ำ
 ๓. เปิดน้ำจืด เข้า - ออก เพื่อล้างให้ดินจืด ประมาณ ๔ ครั้ง ใช้เวลา ๒ สัปดาห์ถึง ๑ เดือน หากใช้รถไถนาลงไปไถเลน แล้วปล่อยน้ำออก จะช่วยทำให้ดินจืดภายใน ๗ - ๑๐ วัน จากนั้นทำการไถพลิกหน้าดิน

กรกฎาคม - ตุลาคม

การปลูกและดูแลรักษาข้าว
 ๑. หว่านข้าวหรือดำกล้า โดยใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี ๑ (พันธุ์กนเค็ม) เมล็ดพันธุ์ข้าวมาจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชลบุรี เมล็ดพันธุ์ราคา กิโลกรัมละ ๒๑ บาท อัตราที่ใช้ ๑๘ กิโลกรัม/ไร่ (ตามคำแนะนำของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชลบุรี)
 ๒. เมื่อข้าวอายุได้ ๒๐ วัน ใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๑ สูตร ๑๖ - ๒๐ - ๐ อัตราที่ใช้ ๑๕ กิโลกรัม/ไร่ ข้าวอายุได้ ๔๕ วัน ใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๒ สูตร ๑๖ - ๒๐ - ๐ อัตราที่ใช้ ๑๕ กิโลกรัม/ไร่ (ขึ้นอยู่กับอาการเจริญเติบโตของข้าวด้วย)
 ๓. โรคและศัตรูพืชที่พบ ได้แก่ โรคใบไหม้ หนอนกอข้าว โรคไหม้คอรวง เพลี้ยไฟ แต่พบปริมาณน้อย มีการใช้สารคลอแรนทรานิลิโพรล ปริมาณที่ใช้ ๑ ลิตร/๑๕ ไร่ (อัตราการใช้ ๕๐ - ๑๐๐ ซีซี/น้ำ ๒๕ ลิตร) เป็นสารที่มีผลกระทบต่อแมลงที่เป็นประโยชน์ไม่เป็นพิษต่อสัตว์น้ำ

ช่วงระยะเวลา (เดือน)

กระบวนการทำนาข้าว

พฤศจิกายน

การเก็บเกี่ยวและการจำหน่ายข้าว

๑. เก็บเกี่ยวเมื่อข้าวอายุ ๑๒๐ วัน โดยก่อนเก็บเกี่ยว ๑๕ วัน จะระบายน้ำออกจากแปลงนา ผลผลิตที่ได้ ประมาณ ๘๐๐ กิโลกรัม/ไร่ ผลผลิตที่เคยได้สูงสุด ๑,๑๐๐ กิโลกรัม/ไร่ ผลผลิตต่ำสุดที่เคยได้ ๓๐๐ กิโลกรัม/ไร่ (ประสบปัญหาภัยแล้ง) ผลผลิตส่งจำหน่ายให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชลบุรี ทั้งหมด จำหน่ายราคา กิโลกรัมละ ๑๓.๙ บาท ที่ความชื้น ๑๕ เปอร์เซ็นต์

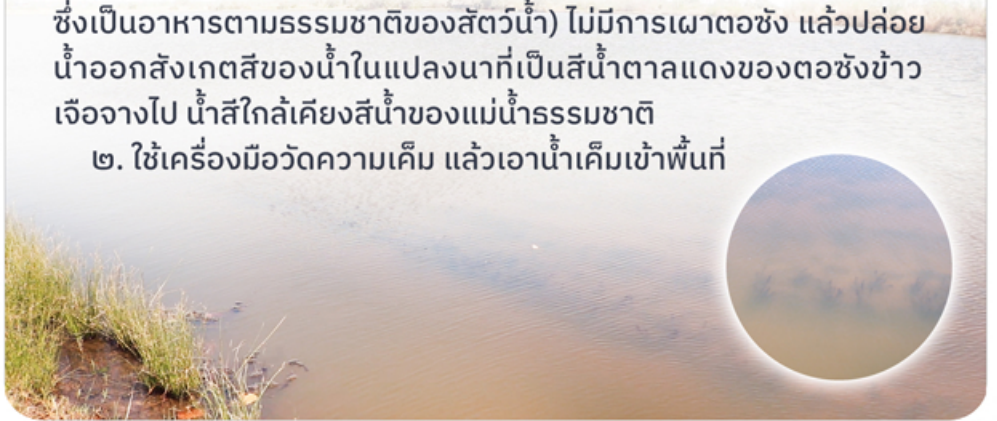

ธันวาคม

การนำน้ำเค็มเข้าพื้นที่

๑. โถกบตอซังข้าวทิ้งไว้ ๒ สัปดาห์ แล้วเปิดน้ำเค็มเข้านาข้าวทิ้งไว้ ๑ สัปดาห์ หรือปล่อยน้ำเข้าออกแปลง เพื่อหมักย่อยสลายฟางข้าวและหญ้าแบบธรรมชาติ (ทำให้เกิดลูกน้ำ หนอนแดง ไข่เดือน และแพลงก์ตอน ซึ่งเป็นอาหารตามธรรมชาติของสัตว์น้ำ) ไม่มีการเผาตอซัง แล้วปล่อยน้ำออกสังเกตสีของน้ำในแปลงนาที่เป็นสีน้ำตาลแดงของตอซังข้าว เจือจางไป น้ำสีใกล้เคียงสีน้ำของแม่น้ำธรรมชาติ

๒. ใช้เครื่องมือวัดความเค็ม แล้วเอาน้ำเค็มเข้าพื้นที่

มกราคม – พฤษภาคม

การปล่อยสัตว์น้ำ

๑. เกษตรกรปล่อยพันธุ์ปูทะเล กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ และกุ้งแชบ๊วย ปลา เข้าพื้นที่มาเอง เป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติ ประมาณ ๖๐ – ๗๕ วัน ก็เริ่มทยอยจับจำหน่ายได้ การจำหน่ายมีแม่ค้ามารับซื้อในพื้นที่แหล่งจำหน่าย เช่น ตลาดแพปลาบ้านโพธิ์ ตลาดลาวบางนา ร้านค้าชุมชน หมู่ ๖ เป็นต้น ราคาจำหน่าย ปูไข่ กิโลกรัมละ ๕๐๐ บาท (๕ ตัว/กิโลกรัม) ปูเนื้อ กิโลกรัมละ ๕๐๐ บาท (๒ ตัว/กิโลกรัม) กุ้งกุลาดำ กิโลกรัมละ ๒๐๐ บาท (๑๐ ตัว/กิโลกรัม)

การทำนาข้าว หรือการขุดคูน้ำรอบแปลงนา มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้จัดการความเค็มที่ตกค้างในดินได้ โดยน้ำเค็มจะอยู่ต่ำกว่าน้ำจืด การเปิดให้น้ำจืดเข้ามาล้างดิน ความเค็มที่ตกค้างจะไหลมารวมที่ต่ำกว่าก็คืออยู่ในคู พอเปิดน้ำออกความเค็มก็จะออกไปด้วย หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็จะเข้าสู่หน้าแล้ง น้ำเค็มหนุนเข้ามาตามลำน้ำในพื้นที่ เกษตรกรในชุมชนแถบนี้ยังสามารถเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อยและน้ำเค็มต่อได้อีก ปล่อยลู่พันธุ์สัตว์น้ำที่สามารถเลี้ยงร่วมกันได้มีทั้งกุ้ง ปูทะเล หรือปลาน้ำกร่อยเลี้ยงจนโตได้ที่ก็เริ่มจับจำหน่าย โดยทยอยจับตัวที่ได้ขนาดไปจำหน่ายและตัวที่ยังไม่ได้ขนาดก็เลี้ยงต่อไป ทำให้มีรายได้จากการจำหน่ายสัตว์น้ำตลอดจนถึงฤดูทำนาอีกรอบ เรียกได้ว่าในนาข้าว ๑ แปลง เกษตรกรจะมีรายได้หมุนเวียนเกือบทั้งปี “ขายข้าวเป็นเงินออม ขายสัตว์น้ำไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน”

มูลค่าจากผลผลิตการทำนาข้าว

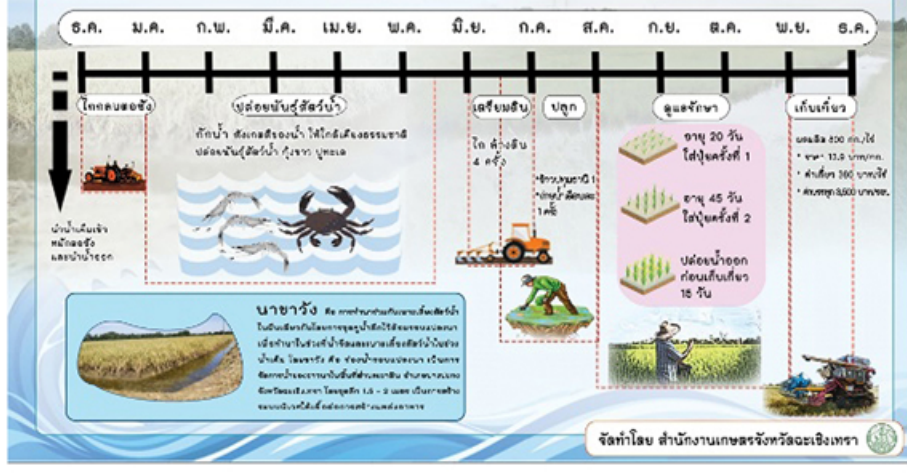

ผลผลิตจากนาข้าว	ผลผลิต (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (กก./๒๐ ไร่)	ราคา (บาท/กก.)	รายได้ (บาท/ปี)
ข้าวปทุมธานี ๑	๘๐๐	๑๖,๐๐๐	๑๓.๙	๒๒๒,๔๐๐
สัตว์น้ำที่เกษตรกรปล่อยลู่พันธุ์สัตว์น้ำเลี้ยงตามธรรมชาติ				
ปู (ปูเนื้อ,ปูໄໝ)	๔	๘๐	๕๐๐	๔๐,๐๐๐
กุ้งขาว	๑๕	๓๐๐	๑๕๐	๔๕,๐๐๐
กุ้งกุลาดำ	๑๐	๒๐๐	๒๐๐	๔๐,๐๐๐
สัตว์น้ำตามธรรมชาติที่มาพร้อมการนำน้ำเข้านา				
กุ้งแซบวีย	๐.๕	๑๐	๓๐๐	๓,๐๐๐
ปลาหมอเทศ	๑๕๐	๓,๐๐๐	๖๐	๑๘๐,๐๐๐
รวม				๕๓๐,๔๐๐

หมายเหตุ คำนวณจากพื้นที่ทำนาข้าว จำนวน ๒๐ ไร่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน “นาข้าววัง”
กระบวนการทำนาข้าววัง

พิกัด

จุดเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
นาข้าววัง
ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
นายสุภัค สิม่า โทรศัพท์ 085-283-7301
นายมนตรี ไวกอง โทรศัพท์ 089-251-8448

สนับสนุนโดย
สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา กรมส่งเสริมการเกษตร

แนวคิดการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในงานส่งเสริมการเกษตร

แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการจัดเวทีชุมชนและกิจกรรมให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกในชุมชนได้มาพบปะร่วมกิจกรรม พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเกษตร “การทำนาข้าววัง” และขยายเครือข่าย ความสัมพันธ์ด้วยการร่วมมือกับทุกภาคส่วน เข้าร่วมเวทีเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร ปรึกษาปัญหาและร่วมหาแนวทางพัฒนาแก้ไข เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงต่อยอด และขยายเครือข่าย ภายใต้แนวคิด “เรียนรู้ข้อจำกัด ขจัดปัญหา ด้วยวิถีภูมิปัญญา ปรับระบบการผลิตเข้าหาการจัดการนิเวศ เพื่อเกษตรกรมั่งคั่งยั่งยืน” รวมไปถึงสร้างการรับรู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนาข้าววังให้กับเกษตรกร และบุคคลที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ และนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ในพื้นที่ของตนเอง อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นนาข้าววังเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาที่มีความสำคัญต่อชุมชนและควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

บรรณานุกรม

กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. ๒๕๖๔. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. ๒๕๖๔. คู่มือโครงการส่งเสริมการเกษตร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ โครงการพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตรเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์พื้นที่. สืบค้น ๑๘ เมษายน ๒๕๖๕. จาก <http://www.plan.doae.go.th>

จัดทำโดย

**กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ
สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา**

กรมส่งเสริมการเกษตร

โทรศัพท์ : 038 – 511635

Facebook : สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา

Website : <http://www.chachoengsao.doae.go.th>

E-mail : chachoengsao@doae.go.th